

K2.1. A járvány és a Munkaerő-felmérés

KÖLLŐ JÁNOS

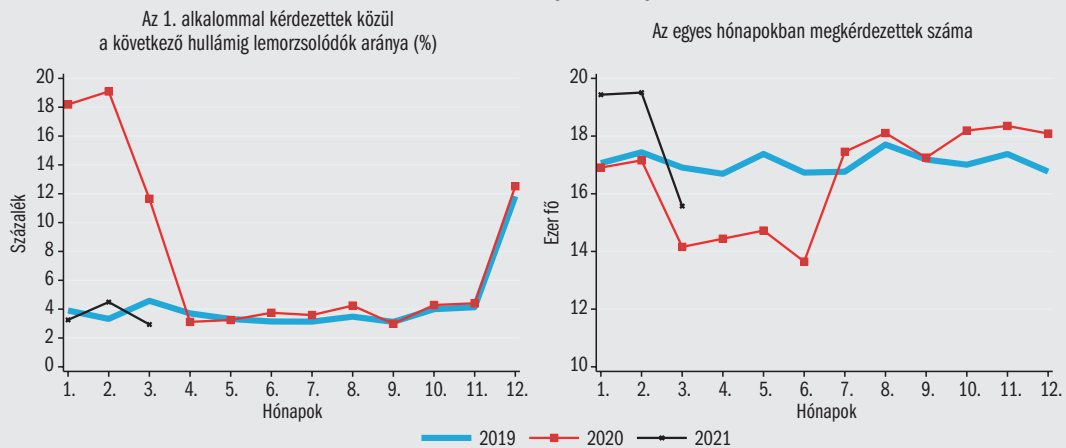
A koronavírus-járvány a munkaerőpiaci folyamatok mérésére használt legfontosabb eszközt, a KSH Munkaerő-felmérését (MEF) sem hagyta érintetlenül. A MEF lakossági kikérdezésen alapuló, úgynevezett gördülő paneladatbázis, ahol a véletlenszerűen kiválasztott háztartások másfél évig maradnak a mintában, majd hatszori válaszadás után átadják a helyüket egy újabb kohorszknak.

A gyakorlatban természetesen nem minden működik a terv szerint: a mintában szereplők január és november között nagyjából négy százaléka, decemberben tíz-tizenkét százaléka már az 1–5. kérdezést követően lemorzsolódik költözés, elhalálozás vagy válaszmegtagadás miatt. A panelkopás hatását a KSH szakemberei a minta újraszűrésével korrigálják a nem, az életkor és a lakóhely figye-

lembevételével, a népszámlálásból továbbvezetett népességszámok felhasználásával (Mihályffy, 1994, H. Richter, 2004).

A járvány első hulláma idején az 1–5. kérdezés után lemorzsolódók aránya jelentősen megnőtt, mint a K2.1.1. ábra bal oldali grafikonján látható. A görbék pontjai azt mutatják, hogy 2019, 2020 és 2021 egyes hónapjaiban, az 1–5. alkalommal megkérdezettek hány százaléka hiányzott a három hónappal később esedékes kérdezéskor. Látható, hogy az arány a 2020. január–márciusi kérdezések után megugrik: a program szerint 2020. április–júniusban esedékes felkeresések 18–20 százaléka meghiúsult. Ezt követően a meghiúsulások aránya visszatért a 2019-es értékek közelébe.

K2.1.1. ábra: A MEF-minta két mutatója, 2019. január – 2021. március

Forrás: Saját számítás a KSH MEF KRTK Adatbank által kezelt adataiból.

A KSH a járvány kitörésekor a kifutó kohorsz megtartása mellett döntött. 2020 első negyedéve után azonban ebben 20 százalékosra, az összes többi kohorszban is 15–17 százalékosra nőtt a lemorzsolódás, ami a sikeresen megkérdezettek számának közel húsz százalékos csökkenését eredményezte. Az 1. ábra jobb oldalán látható, hogy 2020. március–júniusban a havi mintaelemszámok a korábbi 17 ezerről nagyjából 14 ezerre es-

tek. A mintaméret júliustól visszatért a 2019-es szintre, sőt a negyedik negyedévtől kezdve valamivel meg is haladta azt.

A korrekciós súlyozás (kalibrálás) „békeidőkben” képes helyreállítani a minta reprezentativitását. A járvány és a lezárások első hulláma esetében azonban nem lehetünk biztosak abban, hogy a lemorzsolódás nem függött-e össze szisztematikusan a munkaerőpiaci státussal.

A K2.1.1. táblázatban az 1–5. alkalommal kérdezettek első és második negyedév közötti lemorzsolódásra ható tényezőket elemezzük 2019-ben, illetve 2020-ban. A táblázatban szereplő együtthatók az

adott tényező hatását mutatják a többi tényező adott értéke mellett. A Budapesten élők például 2019-ben 5,6 százalékponttal, 2020-ban 12,1 százalékponttal nagyobb valószínűséggel estek ki a mintából.

K2.1.1. táblázat: Lemorzsolódás a MEF mintából (lineáris valószínűségi becslés).

	2019 I. negyedév		2020. I. negyedév	
	Együttható	t-érték	Együttható	t-érték
Férfi	0,002	0,80	0,011***	2,59
Életkor	0,000	0,73	-0,000	-0,33
Budapest	0,056***	8,31	0,121***	11,12
Iskolázottság				
0–7 osztály	-0,024***	-3,11	0,076***	3,83
8 osztály	-0,010**	-2,54	0,029***	3,90
Szakiskola	-0,015***	-3,95	-0,006	-0,92
Gimnázium	-0,004	-0,93	0,022***	2,67
Szakközépiskola	-0,014***	-3,55	-0,032***	-4,50
Munkaerőpiaci státus				
Munkanélküli	0,021**	2,52	0,010	0,73
Inaktív, de akar állást	0,004	0,74	0,007	0,61
Inaktív és nem akar állást	0,010***	2,70	0,027***	3,80
Egyéb				
Nyugdíjas	-0,011***	-2,72	-0,010	-1,35
Nappali tagozaton tanul	-0,004	-0,63	-0,050***	-4,69
Roma	-0,001	-0,08	0,191***	11,73
Felkeresés sorszáma				
Második	-0,001	-0,14	0,018***	2,65
Harmadik	-0,006	-1,50	0,020***	30,00
Negyedik	-0,010***	-2,71	0,021***	3,11
Ötödik	-0,014***	-40,00	0,023***	3,31
Konstans	0,047	7,26	0,126	10,58
Megfigyelések száma	31 360		30 741	
R ²	0,0075		0,020	
Lemorzsolódási arány	0,044		0,142	

Függő változó: nem szerepelt a II. negyedévi mintában.

Minta: MEF, 1–5. alkalommal kérdezettek

Referenciakategóriák: Diplomások, foglalkoztatottak, első ízben kérdezettek.

** 5 százalékos szinten, *** 1 százalékos szinten szignifikáns.

Forrás: A KSH MEF KRTK Adatbank által kezelt adatai.

A nem és életkor szerinti lemorzsolódási arányok kismértékben változtak, de ezt – ahogy a lakóhely szerinti komolyabb változást is – a kalibrálás képes semlegesíteni. Ugyanakkor néhány további ponton markáns eltéréseket látunk. 2019-ben az iskolázottság szerinti különbségek szerény mértékűek voltak, 2020-ban azonban sokkal nagyobb valószínűséggel estek ki a mintából az alacsony iskolázottságúak és különösen a romák. A munkaerőpiaci státus hatá-

sában az adatok nem utalnak nagy változásokra, kivéve a nappali tagozaton tanulókat, akik nagyobb eséllyel maradtak a mintában a járvány idején, mint egy évvel korábban. Eltér a lemorzsolódás időbeni pályája is: 2019-ben a 2–5. kérdés után a kérdezettek egyre kisebb valószínűséggel morzsolódtak le, ami természetesnek tekinthető (a lemorzsolódásra inkább hajlamosak hamarabb esnek ki a mintából, aminek az összetétele ennek köszönhetően

folymatosan javul), míg 2020-ban a 2–5. kérdezést követően közel azonos volt a mintakopás, és magasabb, mint az első ízben kérdezettekénél.

A becslés alapján úgy tűnik, hogy az első járványhullám MEF-mintája torzított ugyan (elsősorban az iskolázatlanok és a romák nagyobb mértékű kiesése miatt), de a munkaerőpiaci státus hatásában nem látunk komoly változást, az átsúlyozott min-

tából a foglalkoztatásra adott becslés valószínűleg kellően pontos.

Hivatkozások

H. RICHTER MÁRIA (2004): A népesség becslése évközi időpontokra. A kanadai népesség továbbszámítási modell adaptációja. *Demográfia*, 45. évf. 2–3. sz. 273–303. o.
 MIHÁLYFFY LÁSZLÓ (1994): Meghiúsulások kompenzálása lakossági felvételekben: egy speciális lineáris inverz probléma. *Sigma*, 25. évf. 4. sz. 191–202. o.

K2.2. Változás a foglalkoztatás mérésében 2021-ben

KÖLLŐ JÁNOS

A koronavírus-járvány idején a korábbinál sokkal gyakoribbá vált a munkától való átmeneti távollét a foglalkoztatási jogviszony megszakadása nélkül. Ennek figyelembevételével az ILO és az OECD új ajánlásokat fogalmazott meg a foglalkoztatás mérésére (ILO, 2020, OECD, 2020). Az OECD (2020) a következőket tartalmazza.

A személy *foglalkoztatott*, ha a meglévő munkahelyén rövidebb ideig (legfeljebb három hónapig) nem végzett munkát, de a munkahellyel való kapcsolata fennmaradt. A kapcsolat fennmaradása a fizetés további folyósítása és/vagy a távollét időtartama alapján állapítható meg. Gyakorlatban, a munkahellyel való kapcsolat akkor állapítható meg, ha a távollét várható teljes időtartama legfeljebb három hónap, kivéve, ha az ugyanazon gazdasági egységhez való visszatérés garantált, vagy a dolgozó tovább kapja a fizetését vagy annak egy részét akkor is, ha más forrásból, például az államtól is kap támogatást.

A személy *nem foglalkoztatott*, ha a távollét teljes várható időtartama meghaladja a három hónapot, vagy nincs (illetve nem ismert) lehetőség a visszatérésre ugyanazon gazdasági egységhez, és az ebben a helyzetben lévő személy semmilyen kompenzációt nem kap a munkáltatótól.

A magyar KSH ezeket az ajánlásokat úgy értelmezte, hogy mivel a gyermektámogatást (gyes, gyed) igénybe vevők munkaviszonya (ha volt) érvényben marad, a távollétük ideje alatt támogatást kapnak, és annak lejártával a munkaviszonyuk ak-

tíválódik, őket – amennyiben úgy látják, hogy vissza tudnak térni a korábbi munkahelyükre – jogos foglalkoztatottként kezelni. A Munkaerő-felmérés (MEF) módszertani útmutatója szerint: „2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl azok a – korábban inaktívnak vagy munkanélkülinek számító – személyek is foglalkoztatottnak minősülnek, akik a gyermekgondozási ellátás igénybevétele előtt dolgoztak utoljára, a távollét idején pénzübeli juttatásban részesülnek, és az ellátás igénybevétele követően visszatérhetnek a korábbi munkahelyükre. Vagyis a munkájuktól a gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távollévők. A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosulnak.” (KSH, 2021)

Valóban, az új módszertan szerint számított női foglalkoztatás 138 ezer fővel, 7 százalékkal magasabb, mint a korábbi metodika alapján kalkulált. (Minden, a MEF-en alapuló számítást a KRTK Adatbank által kezelt verzió segítségével végzett a szerző, a számítógépes kódokat kérésre rendelkezésre bocsátjuk.)

Az eljárással kapcsolatban kételyek merülhetnek fel, mert a magyar szülők nemzetközi összehasonlításban nagyon hosszú időt töltenek a gyermektámogatási rendszerben: 2006 és 2020 között átlagosan 2,7 éve nem dolgoztak azok a rendszerben lévő kérdezettek, akik úgy nyilatkoztak, hogy a munkaviszonyuk fennáll, az ilyen kilépők pedig átlagosan 3,7 éves munkaszünet után hagyták el a rendszert.